

Civil politikusok

VISSZHANG - XLVI. évfolyam 9. szám, 2002. március 1.

Élesen megbírálták Seres Lászlót az "Összefogás - Otthont Magyarországból" elnevezésű baloldali mozgalom kezdeményezői és aláírói az ÉS február 22-i számában (Kornis Mihály: Az igazi Seres; Endreffy Zoltán, Márton László és Vitányi Iván: Az Összefogás értelme). Bírálatak előzménye Seres László mozgalmukról írt bíráló cikke (Civil pszeudo, ÉS, február 15.), amelyben a szerző alapvetően két kifogást fogalmazott meg.

Az egyik kifogás Seres és a kezdeményezők közötti eszmei-szemléletbeli különbségekből fakad, nevezetesen abból, hogy másként képzei el az ideális társadalmat, és ezért részben más értékeket preferál egy jobboldali liberális, mint egy baloldali. Az előbbi a minimális állam és az attól függetlenül szerveződő civil szervezetek gondolatából indul ki, míg az utóbbi elfogadja az állam társadalomszervező szerepét. A két álláspont között ugyanakkor számos hasonlóság is akad, például a tekintélyelvű, szabadságkorlátozó állammal való elszánt szembe fordulás. Mindkét nézet képviselői bírálják a Fidesz vezette kormányzatot, idegenkednek annak konzervatívnak nevezett voluntarista hatalomgyakorlásától, múlt- és jövőképétől.

Seres második kifogása a libertárius és a szociáldemokrata demokráciafelfogás különbségéből adódik. A Seres által képviselt előbbi álláspont szigorúan ragaszkodik a pártelvű képviselési demokráciához, és fenntartásokkal viszonyul a politikai establishmenthez kapcsolódó, a kormányzás és a civil kontroll határait elmosó civil kezdeményezésekhez, amelyek, mondjuk, igényt formálnak arra, hogy formalizáltan is jelen legyenek a kormányzati döntéshozatalban (akár érdekegyeztető tanácsként, akár "társadalmi tanácsként", akár második kamaraként). A libertárius álláspont ebben következetes: nem tesz különbséget egyházak, szakszervezetek, társadalmi mozgalmak között. Szerepüket fontosnak tartja az állami szférán kívül, de ellenzi ezek korporatista "bevitelét" az államba, mert attól tart, hogy ezzel nem az államot fogják "társadalmiasítani", hanem a társadalmat államosítani. Ezzel szemben a Vitányiék által képviselt demokráciafelfogás nem tart ettől a veszélytől, mert úgy véli, a kormányzást tágabb értelemben kell felfogni és szélesebb társadalmi alapokra kell helyezni. Vitányiék álláspontja szerint a demokrácia nem szűkíthető le a négyévenkénti választásra, a társadalmi részvételnek nemcsak a pártokban, hanem a civil kezdeményezéseken keresztül is meg kell jelennie (a szakszervezeti és egyházpolitikában, valamint a civil mozgalmak politikai "becsatornázásában"). A szociáldemokrata felfogásba belefér a legnagyobb egyházakkal kötött különmegállapodás, a legnagyobb szakszervezetekkel való szoros együttműködés a kormányzás társadalmi legitimitációjának megerősítése érdekében, míg a klasszikus liberális álláspont igyekszik élesebb határvonalat húzni állam és egyház, valamint állam és szakszervezet között, mert a társadalom szabadságát egyéneinek és csoportjainak az államtól való függetlensége alapján ítéli meg. Az én olvasatomban nem arról van szó, hogy az egyik álláspont "antiszolidáris", a másik pedig nem, hanem arról, hogy - elvi álláspontjukból adódóan - a két nézet képviselői másképpen képzelik el a társadalmi szolidaritás megvalósulását.

Mindkét álláspont legitim, régóta ismert alapelveken nyugszik, egyik sem tüntetheti fel magát az "igazi demokrácia" egyetlen eszmei képviselőjeként. Mindkettőt lehet vitatni. Seres talán bírálható azért, mert saját liberális értékeit kérte számon egy nyilvánvalóan baloldali mozgalomtól. (Ahogy az ATTAC-tól sem szokás számon kérni a jobboldaliságot, vagy a Hayek Társaságtól a baloldaliságot.) De Seres semmiképpen nem szolgált rá arra, hogy ezért a baloldali demokrácia-felfogást vallók kvázi lehülyézzék, "pszeudoértelmiséginek" nevezzék - csak azért, mert másképp képzei el a liberális demokrácia intézményrendszerének működését, mint ők. Ezzel Seres bírálói épp arról a türelmetlenségről és politológiai iskolázatlanságról tesznek tanúbizonyságot, mint amivel Serest vádolják.

Mind Seres, mind kritikusai kitérnek arra, hogy mennyiben tekinthető az Összefogás az egykori Demokratikus Charta utódjának. Csak egyetlen különbségre szeretném felhívni a figyelmet: ellentétben az Összefogással, a Charta nem kampányidőszakban alakult. A Charta fénykora az 1991-93-as évekre esett, majd a 94-es választások közeledtével fokozatosan veszített jelentőségéből. Ha az Összefogás szervezői - joggal - felháborodnak a Fidesz-korszak demokrácia-deficitjén, akkor vajon miért csak most jutott eszükbe megszerveződni? Három és fél évig nem tűnt fel, hogy mi folyik? Mondhatjuk, jobb későn, mint soha. De így már túlságosan kampányizú a dolog.

Nincs kifogásom az ellen, ha politikusok beszédet mondanak egy civil szervezet gyűlésén - meghívott vendégként. De ha politikusok szervezik a civil kezdeményezést, az nekem büdös. Az már olyan hazafias népfrontos hangulatot áraszt. Diktatúrában még elment, hogy Pozsgay szervezte a Népfrontot és Nyers Rezső az Új Márciusi Frontot. Demokráciában azonban ilyen politikusi szereptévesztésekre nincs szükség. Ízlésesebbnek tartanám, ha például Vitányi Iván - egy győzelemre esélyes párt országos listán előkelő helyen szerepeltetett, vezető politikusa - nem kezdene kampányidőszakban "civil mozgalom" szervezésébe. Ha már civil mozgalomról van szó, legyen az tényleg a civileké. Seres László cikkében csak "mellékszálnak" nevezi ezt, de számomra épp ez a lényeg. Sok szempontból fontosabb, mint a pluralista demokráciából természetesen következő, demokraták közötti ideológiai eltérések.

Végül egy apró kiigazítás. Seres László vitapartnerei kifejezetten Seres cikkére reflektálva kijelentik, hogy "nem folyamodunk senkihez demokratikus elkötelezettségünk igazolásáért. (...) Bár hármunk eddigi életútja nagyon különbözik, annyit mindhárman elmondhatunk, hogy harcunkat Magyarország szabadságáért és a demokráciáért nem a rendszerváltás után kezdtük". Nagyon helyes. De cikkében Seres nem formált igényt arra, hogy bárki demokratikus elkötelezettségéről igazolást állítson ki, és annak sem érezte szükségét, hogy saját demokratikus elkötelezettségét bizonygassa. Pedig "harcát Magyarország szabadságáért" ő sem a rendszerváltás után kezdte - hanem a demokratikus ellenzék utcai tüntetésein.